

Yetiştirme Yurdunda ve Aileleri ile Yaşayan Adölesanların Benlik Saygıları ve Psikolojik Belirtilerinin Karşılaştırılması *

Hacer ÇETİN** Hicran Çavuşoğlu***

Özet

Giriş: Yetiştirme yurdundaki adölesanlar kurumun yetersizliklerinden olumsuz etkilenmekte ve sosyal desteğe gereksinim duymaktadırlar.

Amaç: Bu çalışma yetiştirme yurtlarında kalan adölesanların benlik saygılarını ve psikolojik belirtilerinin, aileleri ile yaşayan adölesanlara göre farklılığını belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma örneklemini 17-20 yaşlarında 140 adölesandan oluşmuştur. Bunların 70'i yetiştirme yurtlarında kalan adölesanlar (YYKA), diğer 70'i bu illerde bulunan, ailesiyle yaşayan adölesanlar (AYA) Niğde Fatih, Burdur Cumhuriyet, Çorum Eti Liselerine devam eden adölesanlardır. YYKA grubuna belirtilen yaşlardaki yetiştirme yurtlarındaki adölesanların tümü alınmış, AYA grubu ise tabakalı rasgele örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından geliştirilen iki ayrı soru kağıdı, Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelikler, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, Mann-Whitney U testi analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Bulgular: Değerlendirme sonucunda, YYKA grubundaki adölesanların benlik saygısı puan ortalamaları AYA grubundaki adölesanlardan daha düşük, psikolojik belirti puan ortalamaları ise daha yüksek bulunmuştur. Kızların benlik saygısı puan ortalamaları erkeklerden daha düşük ve psikolojik belirti puan ortalamaları da daha yüksektir. Ayrıca YYKA grubundaki adölesanların depresyon belirti puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sonuçlar: Adölesanların kurum bakımının yetersizliklerinden olumsuz etkilendikleri ve etkili sosyal desteğe gereksinimlerinin olduğu düşünülmüştür. Kurum bakımındaki adölesanların benlik saygılarının yükseltilmesi ve psikolojik sorunlarının azaltılması için kurumda düzenli izlenmeleri, sorunlarının çözümünde danışmanlık verilmesi ve kurum sonrası bağımsız yaşama hazırlanmaları önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Adölesan Psikolojisi, Adölesan, Benlik Saygısı, Psikolojik Testler, Yetiştirme Yurtları.

Comparison of Self-Esteem and Psychological Symptoms of Adolescents Living in Child Protection Institutions and Adolescents Living with Their Families

Background: Adolescents in the orphanages negatively affected by the insufficient services of institute and they require social support.

Objectives: This study was performed as descriptive and comparison to determine whether or not is there any differences self-esteem and psychological symptoms of adolescents living in child protection institutions (orphanages) and living with their families. **Methods:** The research sample was comprised of 140 adolescents between the ages of 17-20 years. 70 of these 140 were from institutions (named as YYKA) and the other 70 (named as AYA) live with their family and attend same high schools the Burdur Cumhuriyet, Niğde Fatih and Çorum Eti high schools. All the adolescents in 17-20 ages who live in child protection institutions were included in the YYKA and the AYA group was selected by Stratified Random Sampling. Two different questionnaires developed by the researcher and Coopersmith's Self-Esteem Inventory and Brief Symptom Inventory were used as data collection tools. Percentage, independent groups t test, Mann Whitney U test were used to analyse the data.

Results: As a result of the evaluation, self-esteem average points of the adolescents in the YYKA group were found to be lower than the adolescents in the AYA group and psychological symptoms average points of the adolescents in the YYKA group were found to be higher than the AYA group. The self-esteem average points of the girl adolescents were lower than that of the boys and the psychological symptoms average points of the girls were higher compared to the boys. In addition, it was also found that the average points of the depression symptom in the YYKA group was higher than the AYA group.

Conclusion: These results suggest that these adolescents in the YYKA group were negatively affected by the insufficient services, and they require effective social support. In the light of the results; it is suggested that to improve self-esteem and to decrease psychological problems of adolescents in child protection institutions, adolescents should be monitored regularly, counseled to solve their problems and should be prepared to live independently before their discharge.

Key words: Adolescent Psychology, Adolescent, Self Concept, Psychological Tests, Orphanages.

Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğum öncesinde başlamakta ve tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Yoksulluk, göçler, boşanmalar, ebeveynlerden birinin ölümü ve ruhsal sorunlar gibi çeşitli nedenler sonucunda aile yapısı parçalanabilmektedir. Parçalanmış aile, çocuğun bakımı ile ilgili yasal sorumluluğu tam olarak yerine getirememekte ve çocuğun bakımında belirsizlikler ve yetersizlikler ortaya çıkabilmektedir. Çocuğun bakımındaki belirsizliklerin ve yetersizliklerin varlığı, onu korunmaya muhtaç çocuk konumuna getirmektedir (Smith ve Black, 1997; T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu [TCSHÇEK] 2001a).

Fiziksel, psikolojik ve sosyal olgunluğa erişinceye kadar çocukların özenli bakılmaya, desteklenmeye ve yönlendirilmeye gereksinimleri vardır. Normalde aile içinde çocuğa sağlanan bu hizmetler, aile bütünlüğü bozulunca çeşitli kurumlar tarafından üstlenilmektedir (Johnson ve Barth, 2000; T.C. Devlet Planlama

Teşkilatı, 2001; T.C. Resmi Gazete 1995a). Türkiye'de aile bütünlüğü bozulunca çocuğun bakımını devlet adına Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) üstlenmektedir.

UNICEF verilerine göre yalnızca Avrupa Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde 700.000 çocuğun koruma altında olduğu ve sayının artmakta olduğu belirtilmektedir (Smith ve Black, 1997). Türkiye'de ise korunmaya muhtaç çocuk tanımına uyan 500.000 çocuğun olduğu bilinmektedir. Bu sayı içinde sokak çocukları da yer almaktadır. Ayrıca ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların sayısının sosyal sorunlara paralel olarak artması, bu sorunun daha yakından incelenmesini gerektirmektedir (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 2001). Korunmaya muhtaç çocukların sayısındaki artışı gösteren örneklerden biri de, yetiştirme yurtlarında kalan koruma altındaki adölesan sayısıdır. Bu sayı 1998 yılında 9553 iken,

* VII. Milli Çocuk Hemşireliği Kongresinde Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur, 08 Kasım 2007, Acapulco Beach Club & Resort Hotel, D salonu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Girne.

** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Yenişehir Kampüsü 33169/MERSİN/TÜRKİYE

Tel: +90 324 341 2815-19/1723 / 1743 Fax: +90 324 341 2315 GSM: +90 535 497 8377 E-mail: hacerc@mersin.edu.tr, hacercetin1@gmail.com

*** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı.

2001 yılına gelindiğinde 9904 olmuştur (TCSHÇEK, 1998, 2001c).

Aileleri ve yakın çevrelerinden kaynaklanan olumsuz koşullar nedeniyle koruma altına alınan çocuklarda, kurumların yetersiz fiziksel yapısı, nitelikli personel eksikliği ve çok kalabalık ortamlarda yaşamaya bağlı sorunlar görülmektedir (Bulut, 1995; Carlson, 1996; Cılga, 1994). Ayrıca kurum yaşamında nitelikli bir sevgi paylaşımının olmaması, çocukların bir kurumdan diğerine aktarılmalari nedeniyle ilişkilerde sürekliliğin yaşanmaması, koruma altındaki çocuğun sağlığını ve kişisel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Bulut, 1995; Cılga, 1994; Smith ve Black, 1997). Aile ilişkilerinin kopukluğu ve kurumda yaşamaya ilişkili olarak güvensizlik, gelecekte umutsuzluk ve sosyal uyumsuzluk gibi sorunlara ek olarak geçmiş yaşantılarından gelen reddedilmişlik duyguları, ihmal ve istismarla ilişkili olarak çocukların benlik saygıları düşük ya da orta düzeyde olabilmektedir (Bulut, 1995). Adölesanların bireysel olarak kendilerini yeterli algılamalarında benlik saygılarının düzeyi önemlidir. Benlik saygısı yüksek olan adölesanların kendilerine olan güvenleri artmakta, kendi geleceklerini daha iyi belirleyebilmekte, sorunlarıyla daha etkin baş edebilmekte ve sorunlarının çözümünde daha başarılı olabilmektedirler (Butler ve Gasson, 2005; Carlson, 1996). Ancak yetiştirme yurtlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda kurumun sağladığı koşulların normal kimlik ve benlik saygısı gelişimine uygun olmadığı belirlenmiştir (Bulut, 1995; Butler ve Gasson, 2005; Cılga, 1994).

Korunmaya muhtaç çocuklarla çalışan hemşireler, yetiştirme yurdunda kalan adölesanlara gereksinimleri olan tıbbi bakımı vermeleri yanı sıra sağlık sorunlarını değerlendirmeleri, gerektiğinde sosyal destek ve danışmanlık hizmeti verebilmeleri gerekir (Carlson, 1996; Kools ve Kennedy, 2003). Hemşirelik girişimleri olan sosyal destek ve danışmanlık hizmetleri, adölesanların yaşamda karşılaşabileceği sorunların üstesinden gelmelerine ve başarılı olmalarına katkı sağlayacaktır (Butler ve Gasson, 2005; Kools ve Kennedy, 2003). Başarılı bir kimlik gelişimi için, gelişimsel yaş özelliklerine göre kurumsal bakım altındaki adölesanlara uygulanacak yaklaşımların hemşireler tarafından belirlenmesi ve uygulanması, onların gelecekte gelişimsel ve psikososyal yönlerden yaşayabileceği sorunları da önleyebilmektedir. Bütün bunlar kayıtlarla ve düzenli izlemlerle yapıldığında, adölesanların gereksinim duydukları hizmetleri daha iyi alabilecekleri ifade edilmektedir (Çetin, 2006; Çetin, 2008; Kools ve Kennedy, 2003). Hemşirelerin etkin bir şekilde hizmet verebilmeleri için, yetiştirme yurdunda kalan adölesanların geçmişte yaşadıkları olumsuz aile deneyimlerini ve kurum bakımından nasıl etkilendiklerini bilmeleri de gereklidir. Bu bilgi, özellikle geç adölesan dönemdeki (17-20 yaş) adölesanlarda daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü 18 yaşından sonra eğitime devam etmeyen adölesanların, "kurumsal bakım kararları" sona erdirilmektedir (TCSHÇEK, 2001a, 2001b). Bu aşamada adölesanlar kendi kendilerine yeterli konumda değillerse, koruma altına alınmadan önceki sorunları tekrar yaşama riskleri vardır (Courtney, Piliavin, Grogan ve Nesmith, 2001). Yaşamdaki riskleri azaltmada güçlü kimlik sergilemek için benlik saygısının yüksek olması gerekmektedir. Benlik saygısı yüksek olan adölesanlar, kendi geleceklerini daha iyi belirleyebilmekte ve sorunlarıyla daha etkin baş edebilmektedirler. Bu adölesanların kendilerine olan güvenleri de artmakta ve sorunlarının çözümünde daha başarılı olabilmektedirler (Butler ve Gasson, 2005; Courtney ve ark., 2001).

Bu konuda Türkiye'de yapılan araştırmalar içinde kurum bakımının son dönemini, bireysel yeterlilik düzeyinin benlik saygısıyla ilişkisini ortaya koyan bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Kurum bakımının görüldüğü ülkeler arasında ülkemizde hemşirelikte yetiştirme yurdundan (kurumsal bakımdan) ayrılma

yaşına gelmiş adölesanların aileleri ile yaşayan adölesanlara göre toplumda kendilerini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin hemşirelik çalışmalarına da ulaşılamamıştır. Belirtilen nedenlerden dolayı, bu araştırma yetiştirme yurdundan ayrılma dönemine gelmiş adölesanların ailesiyle yaşamış aynı yaşlardaki adölesanlara göre benlik saygısı ve psikolojik belirtiler yönünden değerlendirilmesi, bu adölesanların topluma kazandırılması hedeflenerek kurum bakımına alınmasının sonuçlarının değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Kurum bakımından ayrılma aşamasındaki adölesanların toplum içinde kendine yeterli olabilmesi için, kimlik gelişimiyle ilgili sorunlarını çözmüş olması beklenmektedir. Bu beklentilere ulaşabilmek için kurumda bakılan adölesanlara verilen hizmetlerin sonuçlarının sürekli olarak değerlendirilmesi önemlidir. Değerlendirmelerin sonucuna göre kurumda verilen hizmetlerin yeniden düzenlenmesi olanaklı hale gelebilir. Böylece kurumdan hizmet alan adölesanların benlik saygılarının yükselmesine ve psikolojik sorunlarının azalmasına katkı sağlanabilir.

Amaç

Bu araştırmada, yetiştirme yurdunda ve aileleri ile yaşayan adölesanların benlik saygıları ve psikolojik belirtilerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Yetiştirme yurdunda ve aileleri ile yaşayan adölesanların benlik saygıları ve psikolojik belirtilerinin karşılaştırılması amacıyla karşılaştırmalı ve tanımlayıcı türde yapılan bir araştırmadır (Aksayan ve Emiroğlu, 2002).

Örneklem Seçim Kriterleri

Araştırmanın örnekleme aşığıdaki özellikleri taşıyan adölesanlar seçilmiştir:

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun karma yetiştirme yurtlarında kalan ve koruma süresinin sonuna yaklaşan adölesanlar ve aile bütünlüğü bozulmamış, ailesiyle yaşayan ve yetiştirme yurtlarında kalan adölesanların devam ettiği liselere devam eden 17-20 yaş grubundaki adölesanlar,
- Bir meslek lisesi ve yatılı olmayan liseye devam edenler,
- Fizik ve mental özürü olmayanlar,
- Araştırma tarihlerinde yetiştirme yurdunda bulunan adölesanlar,
- İletişime açık ve araştırmaya katılmayı kabul eden adölesanlar.

Evren ve Örneklem

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların (YYKA) evrenini Burdur, Niğde ve Çorum yetiştirme yurtlarında kalan ve bir liseye devam eden 17-20 yaş grubundaki adölesanlar oluşturmuştur. YYKA evreninde örneklem seçim kriterlerine uygun, Niğde karma yurdunda 30, Burdur karma yurdunda 30 ve Çorum karma yurdunda 24 adölesan olmak üzere 84 adölesanın varlığı araştırma öncesinde saptanmıştır.

Ailesiyle yaşayan adölesanların (AYA) evrenini ise yetiştirme yurdundaki adölesanların da devam ettiği, Burdur ilinde Cumhuriyet Lisesine devam eden 145, Çorum ilinde Eti Lisesine devam eden 192 ve Niğde ilinde Fatih Lisesine giden 105 adölesan olmak üzere, toplam 442 adölesan oluşturmuştur.

Araştırmanın örnekleme yetiştirme yurtlarından 17-20 yaş adölesanların tümünün (84 adölesan) alınması planlanmıştır. Ancak araştırma verileri toplanırken diğer yetiştirme yurtlarına gönderilen 14 adölesan araştırmaya alınmamıştır. Böylece YYKA'lardan örnekleme, bir liseye devam eden, fizik ve mental özürü olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden ve araştırmanın yapıldığı tarihlerde yetiştirme yurtlarında kalan ve veri toplama formlarını tam dolduran Niğde'den 26, Burdur'dan 20, Çorum'dan 24 olmak üzere toplam 70 adölesan alınmıştır.

AYA'nın örnekleme ise Niğde Fatih, Burdur Cumhuriyet ve Çorum Eti Liselerinin 9., 10. ve 11. sınıflarına devam eden, örneklem seçim kriterlerin uygun adölesanlar arasından seçilmiştir. Niğde ilinde Fatih Lisesinden 26, Burdur ilinde Cumhuriyet Lisesinden 20, Çorum ilinde Eti Lisesinden 24 olmak üzere toplam 70 adölesan Tabakalı Rasgele Örneklem Yöntemiyle AYA'ı temsilen seçilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun karma yetiştirme yurtlarında kalan ve koruma süresinin sonuna yaklaşan 17-20 yaş grubundaki adölesanlar alınmıştır. Ülkemizde Artvin, Burdur, Çorum, Denizli, Niğde ve Sakarya illerinde karma yetiştirme yurtları vardır. Bu yetiştirme yurtlarından Sakarya'da bulunan yetiştirme yurdu 1999 yılında yaşanan deprem sonrası kapatılmıştır. Artvin (2 kişi) ve Denizli (8 kişi)'deki yetiştirme yurtlarında araştırmanın yapılacağı grup olan 17-20 yaşlarında yeterli sayıda adölesan olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca Denizli yetiştirme yurdunda kalan ve liseye devam eden adölesanların gittikleri Cumhuriyet Lisesi yatılıdır ve bu liseye devam edenler yetiştirme yurdunda kayıtlı oldukları halde lisede yatılı olarak kalmaktadırlar. Belirtilen nedenlerden dolayı araştırma Burdur, Çorum ve Niğde illerindeki yetiştirme yurtlarında kalan, bir liseye devam eden adölesanlarla ve aynı illerde yetiştirme yurtlarındaki adölesanların da devam ettiği, liselere giden ve ailesi ile kalan adölesanlarla yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada her gruba üç ayrı veri toplama formu kullanılmıştır. Adölesanların benlik saygılarını belirlemek için Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği, psikolojik belirtileri belirlemek için Derogatis'in Kısa Semptom Envanteri ve adölesanları tanıtıcı soru formu kullanılmıştır. Soru formunda; adölesanların demografik özelliklerini, aile arkadaş ilişkilerini, geleceğe ilişkin planlarına yönelik sorular ile yetiştirme yurdunda kalan adölesanlara yurtta kalma nedenleri, kaldıkları kuruma ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği: Bu ölçek Stanley Coopersmith tarafından 1986'da geliştirilmiştir (Coopersmith, 1986). Ölçek kişinin kendisi hakkında çeşitli alanlardaki tutumunu değerlendirmek için kullanılan bir ölçme aracıdır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Turan ve Tufan (1987) tarafından 17 yaş ve üzerindeki bireylerden oluşan gruplara uygulanarak yapılmıştır. Ölçeğin Türkiye'de Turan ve Tufan (1987) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmasında 56 kişilik bir gruba 15 gün arayla yapılan uygulamada korelasyonu $r = .76$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışmasında Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği 200 kişilik gruba birlikte uygulanmış ve korelasyonu $r = .62$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği "Benim Gibi" ya da "Benim Gibi Değil" biçiminde işaretlenebilen 25 cümleden oluşmaktadır. Bu cümlelerde kişinin hayata bakış açısı, aile ilişkileri, sosyal ilişkileri ve dayanma gücü ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Ölçeğin uygulama süresi 10 dakikadır. Ölçekten alınan puanlar 4'le çarpılarak 0-100 puan arasında puanlanmaktadır. Yüksek puan, yüksek benlik saygısını göstermektedir (Turan ve Tufan, 1987).

Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory = BSI): Kısa Semptom Envanteri (KSE) Leonard R. Derogatis tarafından 1992 yılında SCL-90-R ile yapılan çalışmalar sonucunda geliştirilmiştir. Bu envanter çeşitli psikolojik belirtileri taramalarda kullanılmaktadır (Derogatis, 1992).

Bu ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Şahin ve Durak tarafından 1994 yılında yapılmıştır. Güvenirlik çalışması üç ayrı çalışmada yapılmıştır. Birinci çalışmada KSE'nin tümünden güvenilirlik katsayısı $\alpha = .93$, ikinci çalışmada $\alpha = .96$ ve üçüncü çalışmada $\alpha = .95$ olarak belirlenmiştir. Alt ölçeklerin Cronbach Alpha katsayılarının ise üç çalışmanın sonunda $\alpha = .63$ ile $\alpha = .86$ arasında

değiştirdiği saptanmıştır. Geçerlik çalışmasında üç ayrı çalışmada üç gruplar karşılaştırılarak korelasyon analizi yapılmıştır. UCLA yalnızlık ölçeği ile $r = .13-.36$ arasında, Offer Yalnızlık ölçeği ile $r = .34-.57$ arasında, Beck depresyon envanteri ile $r = .34-.70$ arasında korelasyon gösterdiği belirlenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu belirlenmiştir (Şahin ve Durak, 1994). Ölçek bireylerin kendi kendilerine yanıtlayabilecekleri niteliktedir.

Ölçeğin Türkiye'ye uyarlanması için yapılan çalışmalarda, ölçeğin "Anksiyete", "Depresyon", "Olumsuz Benlik", "Somatizasyon", "Öfke/Saldırganlık" olmak üzere beş faktörden oluştuğu belirtilmektedir. Türkiye'de yapılacak çalışmalarda değerlendirmelerin bu beş faktör üzerinden yapılması önerilmektedir (Şahin ve Durak, 1994).

Kısa Semptom Envanterinin değerlendirilmesinde maddelere verilen puanlar 0 ile 4 arasında değişmektedir. Puan aralığı 0-212'dir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği bireyin psikolojik semptomlarının sıklığını göstermektedir (Derogatis, 1992; Şahin ve Durak, 1994). Ayrıca Kısa Semptom Envanteri ile psikolojik semptomların varlığı değerlendirilirken, her alt ölçek için belirlenen toplam puan, o alt ölçekteki madde sayısına bölündüğünde o boyut için bir puan elde edilmektedir. Verilen yanıtların 0 ile 4 puan arasında bir değer almaları beklenmektedir. 0-1.50 normal, 1.51-2.50 yüksek, 2.51-4.00 çok yüksek psikolojik belirti olduğunu göstermektedir (Şahin ve Durak, 1994).

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma öncesinde, YYKA için yetiştirme yurtlarının bağlı olduğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumundan ve AYA için liselerin bağlı olduğu Milli Eğitim Bakanlığından gerekli yazılı izinler alınmıştır. Araştırma sırasında veri toplama formları uygulanmadan önce adölesanlara araştırma konusunda bilgi sözel ve soru formları üzerinde yazılı bilgi verilmiş ve bilgilendirilmiş yazılı ve sözlü onayları alınarak araştırma verileri toplanmıştır.

Veri Toplama Formlarının Uygulanması

Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra veri toplamada kullanılan soru formlarının (YYKA ve AYA iki ayrı soru formu uygulanmıştır.) ön uygulaması SHÇEK'in araştırma örneklem seçim kriterlerine uygun adölesanların bulunduğu, Burdur ve Niğde yetiştirme yurtlarında ve bu illerdeki liselerden basit rasgele örnekleme yöntemiyle seçilen toplam 12 adölesan üzerinde yapılmış ve bu adölesanlar örneklem dışında tutulmuştur. Örnekleme alınmayan bu adölesanlar araştırmanın uygulaması sırasında diğer yetiştirme yurtlarına gönderilen 14 adölesan arasındadır.

Araştırmada kullanılan soru formu, Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri, YYKA ve AYA grubuna alınan 17-20 yaş grubundaki adölesanlar tarafından doldurulmuştur. Verilerin araştırma amaçlı toplandığı ve nerede kullanılacağı sözel ve soru formu üzerinde yazılı olarak açıklanmıştır. Araştırmaya adölesanlar bilgilendirilmeleri doğrultusunda gönüllü katılmışlardır. Veriler Mayıs 2001-Kasım 2002 tarihleri arasında toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde adölesanların demografik özellikleri bağımsız değişken, benlik saygısı ve kısa semptom envanteri ölçeklerinden elde edilen puanlar ise bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Benlik Saygısı Ölçeği ve Kısa Semptom Envanterinden elde edilen veriler, Türkiye için uyarlanan ölçek değerlendirme yönergelerine göre değerlendirilmiştir.

Veriler bilgisayarda Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 10.0 programında değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde YYKA ve AYA gruplarının Benlik Saygısı ölçeği ve Kısa Semptom Envanterinden aldıkları puan ortalamalarının karşılaştırılmasında İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi (Bağımsız Gruplarda t Testi) kullanılmıştır. Örneklem sayısının az olduğu

durumlarda Mann Whitney U Testi kullanılmıştır (Polit ve Hungler, 1997; Özdamar, 2003).

Bulgular

Yetiştirme yurdunda kalan adölesan (YYKA) grubunun %82.90'unun, ailesiyle yaşayan adölesan (AYA) grubunun tümünün 17-18 yaşında olduğu belirlenmiştir. YYKA grubunun %48.58'i ve AYA grubunun %61.43'ü lise 11. sınıfa devam etmektedir (Tablo 1). YYKA grubunun %52.90'ını, AYA grubunun %38.57'sini kızlar oluşturmuştur.

YYKA (%95.70) ve AYA (%82.86) grubundaki adölesanların çoğu, ders çalışabilecekleri uygun ortama sahip olduklarını belirtmişlerdir. YYKA grubundaki adölesanların %60'ının okulda yıl kaybı varken, AYA grubundaki adölesanların %65.71'inin okulda yıl kaybı yoktur. YYKA grubundaki adölesanların daha çok devamsızlık (%30.95), AYA grubundaki adölesanların ise bireysel sorunlar nedeniyle (%54.17) okulda yıl kayıplarının olduğu belirlenmiştir. YYKA grubundaki adölesanların hiç birinin kendisine ait bir odasının olmadığı ve AYA grubundaki adölesanların ise %60'ının kendisine ait odasının olduğu saptanmıştır.

Tablo 1. Yetiştirme Yurdunda Kalan ve Ailesiyle Yaşayan Adölesanların Tanıtıcı Özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	Yetiştirme Yurdunda Kalan Adölesanlar ^a		Ailesiyle Yaşayan Adölesanlar ^b	
	n	%	n	%
Yaş				
17-18	58	82.90	70	100.00
19-20	12	17.10	-	-
Cinsiyet				
Kız	37	52.90	27	38.57
Erkek	33	47.10	43	61.43
Sınıflar				
9.sınıf	19	27.14	8	11.43
10. sınıf	17	24.28	19	27.14
11. sınıf	34	48.58	43	61.43
Ders Çalışacağı Özel Yer				
Var	67	95.70	58	82.86
Yok	3	4.30	12	17.14
Okulda Yıl Kaybı				
Var	42	60.00	24	34.29
Yok	28	40.00	46	65.71
Yıl Kaybı Nedeni	n = 42	%	n = 24	%
Devamsızlık	13	30.95	1	4.16
Derste başarısızlık	4	9.53	2	8.34
Bireysel sorunlar *	12	28.57	13	54.17
Yanıtsız	13	30.95	8	33.33
Görüşülen Kişiler	n = 66 *	% **	n = 70	%
Anne	43	64.18	70	100.00
Baba	25	37.31	70	100.00
Kardeş	53	79.10	70	100.00
Akraba	40	59.70	70	100.00
Adölesanların Duygusal Destek Aldıkları				
Bireyler**	n = 70	%**	n = 70	%
Arkadaşları	50	71.40	45	64.29
Öğretmen	26	37.00	5	7.14
Aile (anne, baba, kardeşler)	22	31.40	-	-
Sosyal Hizmet Uzmanı	6	8.60	-	-
Psikolog	5	7.10	-	-
Hemşire	4	5.70	-	-
Doktor	3	4.30	-	-
Adölesanların Gelecekle İlgili Planları**	n	%**	n	%
Bir işte çalışmak	54	77.14	41	58.57
Kariyer yapmak	33	47.14	42	60.00
Ailemle yaşamak	19	27.14	9	12.86
Evlenmek	16	22.85	9	12.86
Yalnız yaşamak	11	15.71	10	14.29
Ailemi bulmak	5	7.14	-	-
Arkadaşım ile yaşamak	3	4.28	2	2.86

a: Yetiştirme yurdunda kalan adölesanlar (YYKA) b: Ailesiyle yaşayan adölesanlar (AYA)

*Arkadaş grubunun olumsuz yönlendirilmesi, okuldan kaynaklanan uyum sorunları, aile sorunları, ders çalışma yönteminin uygun olmaması.

** Adölesanlardan birden fazla yanıt alınmıştır.

Tablo 2. Yetiştirme Yurdunda Kalan ve Ailesiyle Yaşayan Adölesanların Benlik Saygısı ve Psikolojik Belirti Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Gruplar		t	p
	YYKA (n = 70) $\bar{x} \pm SS$	AYA (n = 70) $\bar{x} \pm SS$		
Benlik Saygısı Puan Ortalamaları	60.97 ± 15.77	65.65 ± 14.78	1.813	.072
Psikolojik Belirti Puan Ortalamaları	68.90 ± 32.71	48.21 ± 25.45	4.176	.000

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların çoğu (%77.15) buldukları yurtta beş yıldan daha fazla bir süredir kalmaktadırlar. YYKA grubundaki adölesanların %50'sinin kuruma ilk geliş yaşı 7-12 yaşları arasındadır. Adölesanların kuruma ilk getiriliş nedenleri arasında; ebeveynlerden birinin ölümü (%37.15), boşanmalar sonucu çocuğa bakacak kimsenin olmaması (%32.86), ailenin ekonomik sorunları (%17.14), ebeveynlerin özürü olması, çocuğa bakacak kimsenin olmaması ve babanın alkol alışkanlığı gibi nedenler (%8.57) yer almaktadır.

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların %52.86'sının yurtlarda ya da yuvalarda kalan kardeşlerinin olduğu saptanmıştır. Ailelerinin sahip oldukları olumsuz yaşam koşulları nedeniyle aynı aileden birden fazla çocuğun koruma altına alındığı belirlenmiştir. Koruma altında olmakla birlikte, Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların %94.29'u yakınları ile görüşmeye devam etmektedir. Görüşülen yakınlar ise kardeş (%79.10), anne (%64.18), akraba (%59.70) ve babaları (%37.31) içermektedir (Tablo1). YYKA grubundaki adölesanların %75.71'inin annesi, %50'sinin babası hayattadır. YYKA grubundaki adölesanların çoğunun yakınlarının (%68.52 anne, %63.42 baba) başka bir ilde yaşadığı belirlenmiştir. YYKA (%71.40) ve AYA (%64.29) gruplarındaki adölesanların duygusal destek için daha çok arkadaşlarını tercih ettikleri belirlenmiştir. YYKA grubundaki adölesanların duygusal destek aldıkları bireyler arasında öğretmenler (%37.0) ikinci sırada yer almaktadır. Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların sadece dördünün (%5.70) hemşirelerden duygusal destek aldıkları belirlenmiştir (Tablo 1). Yetiştirme yurdunda kalan adölesanlara duygusal destek aldıkları bireyleri neden tercih ettikleri sorulduğunda; YYKA grubundaki adölesanların %30'u öğretmenlerini, AYA grubundaki adölesanların %22.85'i annelerini bilgi ve deneyimlerine güvendikleri için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Adölesanlar duygusal yardım almada arkadaşlarını tercih etme nedeni olarak da aynı sorunları paylaşıyor olmalarını (YYKA: %27.14, AYA: %42.29) göstermişlerdir.

Adölesanlara gelecekle ilgili planları sorulduğunda; YYKA grubunda bir işte çalışmak (%77.14) daha çok istenirken, AYA

grubunda kariyer yapmak (%60.0) ön plandadır (Tablo 1). Yetiştirme yurdunda kalan adölesanlar için kariyer yapma isteği (%47.14) gelecekle ilgili planlar içinde ikinci sırada yer almaktadır. Yetiştirme yurdunda eğitimine devam eden adölesanlara; kalacak yer sağlanmakta, yemek ücretleri verilmekte, öğrenimle ilgili harcamaları, sağlık giderleri karşılanmakta ve aylık harçlıkları verilmektedir (T. C. Resmi Gazete, 1995b). YYKA grubundaki adölesanlar, gelecekte aileleri ile yaşamayı (%27.14) ve evlenmeyi (%22.85) AYA grubuna göre daha çok istemektedirler.

Bunlara ek olarak, adölesanların çoğunun kaldıkları kurum hakkında olumlu görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Adölesanların kuruma ilişkin olumlu görüşleri; kurumun iş ve eğitim olanağı sağlaması (%41.94) ve ailenin olanaklarından daha iyi olanaklar sağlanmasını (%35.48) içermektedir. YYKA aileleri tarafından karşılanamayan bu gereksinimlerin kurum tarafından karşılanmasını, kurumun olumlu özellikleri olarak belirtmişlerdir.

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların kuruma ilişkin olumsuz görüşleri ise; aileden uzak, sevgisiz, güvensiz bir ortam (%41.31), bağımsızlığın kısıtlı olması (%15.22), hayata yeterince hazırlanamama (%8.70), yurtlu kimliği ile her yerde dışlanma (%8.70) ve kurumda psikolojilerinin bozulmasını (%6.52) içermektedir. Ayrıca yetiştirme yurdunda kalan adölesanların %8.70'i sorunlu antisosyal kişilerle aynı yerde kaldıklarını ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanmadığını belirtmişlerdir.

Adölesanların benlik saygıları incelendiğinde; YYKA grubunun benlik saygısı puan ortalaması (60.97±15.77), AYA grubunun benlik saygısı puan ortalamasından (65.65±14.78) daha düşük bulunmuştur. Ancak istatistiksel değerlendirmede her iki grubun benlik saygısı puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak önemsiz bulunmuştur ($p > .05$). YYKA grubunun psikolojik belirti puan ortalaması, AYA grubunun psikolojik belirti puan ortalamasına göre oldukça yüksek bulunmuştur. Puan ortalamaları arasındaki fark ise anlamlıdır ($p < .05$, Tablo 2).

Tablo 3. Yetiştirme Yurdunda Kalan ve Ailesiyle Yaşayan Adölesanların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Benlik Saygısı Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Yaş ve Cinsiyet	Gruplar		t/U**	p
	YYKA $\bar{x} \pm SS$	AYA $\bar{x} \pm SS$		
Yaşları				
17-18 (n = YYKA: 58, n = AYA: 70)	60.13 ± 16.12	65.65 ± 14.78	2.018	.046
19-20 * (n = YYK: 12)	65.00 ± 13.86	-	-	-
Cinsiyetleri				
Kız (n = YYKA: 37, n = AYA: 27)	58.05 ± 14.62	63.11 ± 14.05	399.500**	.172
Erkek (n = YYKA: 33, n = AYA: 43)	64.24 ± 16.58	67.25 ± 15.18	0.824	.412

* Ailesiyle yaşayan 19-20 yaş grubunda adölesan yoktur.

** Bir grupta örneklem sayısı 30'dan küçük olduğu için Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 4. Yetiştirme Yurdunda Kalan ve Ailesiyle Yaşayan Adölesanların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Belirti Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Yaş ve Cinsiyet	Gruplar		t/U*	p
	YYKA $\bar{x} \pm SS$	AYA $\bar{x} \pm SS$		
Yaşları				
17-18 (n = YYKA: 58, n = AYA: 70)	70.12 ± 34.46	48.21 ± 25.45	3.672	.001
19-20** (n = YYK: 12)	63.00 ± 22.62	-	-	-
Cinsiyetleri				
Kız (n = YYKA: 37, n = AYA: 27)	74.95 ± 30.26	59.48 ± 26.30	369.000*	.076
Erkek (n = YYKA: 33, n = AYA: 43)	62.12 ± 34.46	41.14 ± 22.43	3.039	.004

* Mann- Whitney U testi yapılmıştır.

**Ailesiyle yaşayan 19-20 yaş grubunda adölesan yoktur.

Benlik saygısı puan ortalamaları adölesanların yaş ve cinsiyetlerine göre incelenmiştir. YYKA grubunun 17-18 yaşa göre benlik saygısı puan ortalaması (60.13±16.12) AYA grubunun benlik saygısı puan ortalamasından (65.65±14.78) daha düşük bulunmuştur (Tablo 3). Fark istatistiksel olarak yaşa (17-18 yaş) göre anlamlı ($p < .05$), cinsiyete göre anlamsızdır ($p > .05$).

YYKA ve AYA grubundaki adölesanların yaşlarına ve cinsiyetlerine göre psikolojik belirti puan ortalamaları Tablo 4'de gösterilmiştir. İstatistiksel değerlendirmede YYKA ve AYA gruplarının psikolojik belirti puan ortalamaları; yaşa (17-18 yaşlarındaki YYKA grubunda; 70.12±34.46 puan, AYA grubunda; 48.21±25.45 puan) göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Cinsiyete göre kızlarda anlamlı fark yok iken (her iki grupta da kızların psikolojik belirti puan ortalamaları, erkeklerden daha yüksektir) erkeklerde grupların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel

olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .05$). YYKA ve AYA gruplarındaki kızların psikolojik belirti puan ortalamaları, her iki grupta da erkeklerden daha yüksektir. Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların psikolojik belirti puan ortalamaları kızlarda ve erkeklerde AYA grubuna göre daha yüksektir.

YYKA ve AYA grubundaki adölesanların psikolojik belirti puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 5'de yer almaktadır. İstatistiksel değerlendirme sonucunda YYKA ve AYA grubundaki adölesanların psikolojik belirti puan ortalamaları arasındaki fark tüm belirtilerde anlamlı ($p < .05$) bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların tüm alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamaları ailesiyle yaşayan adölesanlardan daha yüksektir. YYKA grubundaki adölesanların depresyon belirtisinde aldıkları 1.65±0.84 puan ortalaması, tüm belirtilerde alınan en yüksek puandır.

Tablo 5. Yetiştirme Yurdunda Kalan ve Ailesiyle Yaşayan Adölesanların Psikolojik Belirti Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Belirtiler	Gruplar		t	p
	YYKA (n = 70) $\bar{x} \pm SS$	AYA (n = 70) $\bar{x} \pm SS$		
Anksiyete	1.21 ± .70	.91 ± .56	2.873	.005
Depresyon	1.65 ± .84	1.05 ± .59	4.914	.000
Olumsuz benlik	1.26 ± .72	.84 ± .58	3.807	.000
Somatizasyon	.87 ± .66	.58 ± .44	3.103	.002
Öfke/ saldırganlık	1.46 ± .69	1.22 ± .76	2.003	.047

Tartışma

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanlarda okulda yaşanan yıl kayıpları, ailesiyle yaşayan adölesanlara göre yaklaşık iki kat daha fazladır (Tablo 1). Bu bulguya dayanarak, YYKA grubundaki adölesanların eğitime devam etme konusunda ve eğitime devam etmelerine engel olan sorunların çözümünde yeterince desteklenmedikleri düşünülebilir. Ayrıca YYKA grubundaki adölesanların hiç birinin kaldıkları yurtlarda kendilerine ait özel bir odalarının olmaması, hem özel yaşamlarını kısıtlamakta hem de ders çalışmalarını ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemiş olabilir.

Adölesanların duygusal destek almak için daha çok arkadaşlarını tercih etmeleri, adölesan döneme özgü gelişimsel bir özelliktir. Adölesan döneminde yetişkinlerden çok aynı değerlere, görüşlere ve sorunlara sahip olan akranlarla paylaşım daha önemlidir. Ayrıca YYKA ve AYA grubundaki adölesanların sıkıntılı anlarında sorunlarını öncelikli olarak akranlarıyla paylaşmaları (Tablo 1) da bu dönemde yaşanan sorunların çözümünde akran desteğinin önemli olduğunu göstermektedir.

Yetiştirme yurdundaki adölesanların kurumda yaşadıkları sorunların çözümü için grup sorumlularına başvurmaları istenmektedir.

Grup sorumlularını da daha çok öğretmenlerden oluşturduğundan, duygusal yardım almak için adölesanlar zorunlu olarak öğretmenleri tercih etmektedirler. Şahin (1994)'in yaptığı araştırmada da adölesanların bir sorun yaşadıklarında kurum personelleri içinde en çok öğretmenlerden yardım aldıkları belirlenmiştir. Bu durum, araştırmamızın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Ancak Şahin (1994), sorun paylaşımının yalnızca kurumdaki işleyişlerle ilgili olduğunu ve gerçek anlamda sevgi ve saygıya dayalı bir ilişkinin olmadığını belirtmektedir. Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların çok azının (%5.70) sorunların çözümünde hemşirelerden yardım aldıkları saptanmıştır (Tablo 1). Bu durum, hemşirelerin yetiştirme yurdundaki adölesanların sorunlarının çözümünde sosyal destek ve danışmanlık hizmeti vermede yetersiz kaldıklarını ya da bu konuda aktif rol üstlenmediklerini göstermektedir.

Adölesanların gelecekle ilgili planları incelendiğinde, YYKA grubunda bir işte çalışma ve ekonomik bağımsızlığın kazanılmasının daha ön planda olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Ayrıca YYKA grubundaki adölesanların gelecekle ilgili planları içinde bir aileye ait olma isteğinin önemli olduğu görülmüştür. Bu bulgu, temel insan gereksinimlerinden ait olma duygusu ve aile sevgisinin kurum ortamında yeterince karşılanmadığını göstermektedir. Lears, Guth ve Lewandowski (1998)'nin yaptıkları çalışmada da, benzer şekilde

adölesan dönemine kadar kurum bakımı alan ya da evlat edinilmiş olan bireylerin, 18 yaş ve üzerindeki dönemlerde biyolojik ailelerini bulmak istedikleri belirlenmiştir.

Adölesanların yetiştirme yurduna ilişkin olarak "sevgisiz ve güvensiz bir ortam, yurtlu kimliği ile her yerde dışlanıyoruz" gibi olumsuz görüşlerinin olduğu saptanmıştır. Belirtilen bu olumsuz özellikler, yetiştirme yurtlarının çocukları topluma kazandırmak için verdiği hizmetlerin istedik düzeyde olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde Kools (1997)'un yaptığı çalışmada da, koruma altındaki adölesanların, akranlarının olumsuz değerlendirmeleri nedeniyle kendilerini damgalanmış hissettikleri ve karşılıklı ilişkilerde güven duygusu yaşamadıkları için yakın ilişki kurmaktan çekindikleri belirlenmiştir. Bunlara bağlı olarak Kools kurumda kalan adölesanların sosyal izolasyon yaşadıklarını, kendilerine güvenlerinin azaldığını ve benlik saygılarının düşük olduğunu belirtmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda da kurum bakımıyla ilgili sorunlar yaşandığı ve bu sorunların adölesanların okul başarılarını, sosyal ilişkilerini ve kendilerini algılayışlarını olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Bulut, 1995; Bulut ve Duman, 2001; Cılgı, 1994). Bu çalışmada YYKA grubundaki adölesanların AYA grubundaki adölesanlara göre benlik saygısı puan ortalamalarının daha düşük ve psikolojik belirti puan ortalamalarının ise daha yüksek bulunması (Tablo 2) literatür ile uyumludur.

Çuhadaroğlu (2000), adölesanların yaşamda kimlikle ilgili sorunları çözemedikleri zaman bazı psikiyatrik belirtilere kadar değişebilen semptomların görülebildiğini belirtmektedir. Türkbay, Özcan, Doruk ve Uzun (2005), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Belirti Tarama Listesi 90-R'yi kullanarak adölesanlar üzerinde yaptıkları çalışmada, benlik saygısı düşük olan adölesanların psikolojik yönden de daha çok risk taşıdıklarını saptamışlardır. Benzer şekilde bu çalışmada da YYKA grubundaki gelecekteki ile ilgili belirsizlikler yaşamaları, okul başarılarının düşük olması (Tablo 1) ve kurumda sevgi gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gibi olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle benlik saygısı puan ortalamalarının daha düşük olduğu düşünülmektedir. Ayrıca adölesanların akademik başarısızlıkları da benlik saygısının düşük olmasına yol açmaktadır. Kutlu (1998)'nin yetiştirme yurdunda kalan adölesanlar üzerinde Özsaygı Envanteri kullanarak yaptığı çalışmasında, okulda başarılı olma ve kendini yeterli hissetmenin, benlik saygısını arttırdığı vurgulanmaktadır. YYKA grubundaki adölesanların Tablo 1'de görüldüğü gibi %60'ının okulda yıl kaybı vardır. Çalışmamızda okulda daha çok başarısızlık yaşayan YYKA grubundaki adölesanların benlik saygısı puan ortalamalarının daha düşük olması, Kutlu'nun çalışmasıyla benzerlik göstermektedir.

Guillon, Crocq ve Bailey (2003) Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği'ni uygulayarak psikiyatrik sorunu olan adölesanlarla ve normal adölesanları karşılaştırdıkları çalışmalarında; benlik saygısı düşük olan adölesanların psikolojik belirtilerinin daha fazla olduğunu, benlik saygısı yüksek olan adölesanlarda ise hiç psikolojik belirti olmadığını saptamışlardır. Benzer şekilde Türkbay ve arkadaşları (2005) Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Belirti Tarama Listesi 90-R'yi kullanarak 15-18 yaş grubundaki adölesanlarla yaptığı çalışmasında, psikiyatrik yakınmalarla adölesanların benlik saygısı puanlarının ters yönde bir korelasyon gösterdiğini belirlemişlerdir.

Adölesan döneminde benlik saygısının gelişimini; akademik başarı, geleceğe ilişkin olumlu beklentiler, döneme özgü yaşanan sorunlarla başetmede erişkinlerden destek alabilmeleri etkilemektedir. Yetiştirme yurdunda kalan adölesanlar aileden uzak, sevgisiz ve güvensiz bir ortamda (%41.31) yaşadıklarını, hayata yeterince hazırlanmadıklarını (%8.70) ve yurtlu kimliği ile her yerde dışlandıklarını (%8.70) belirtmişlerdir. Belirtilen bu sorunların YYKA grubundaki (17-18 yaş) adölesanların benlik saygısı puan ortalamalarının AYA grubuna göre daha düşük olmasına yol açabileceği düşünülmektedir.

Yetiştirme yurdunda kalan 19-20 yaşındaki adölesanların benlik saygısı puan ortalaması (65.0) 17-18 yaş grubundaki adölesanlara göre daha yüksektir (Tablo 3). Bu durum araştırma grubunda benlik saygısı puan ortalamalarının 19-20 yaşlarındaki adölesanlarda daha yüksek olması, onların yaşam deneyimlerinin ve problem çözme becerilerinin artmasına bağlı olabilir. Benzer şekilde Mullis, Mullis ve Normandin (1992) yaşın artmasına paralel olarak benlik saygısı puan ortalamasının arttığını belirlemişlerdir.

Ayrıca AYA grubundaki kız adölesanların benlik saygısı puan ortalamalarının, YYKA grubundaki kızlardan anlamlı olmasa da daha yüksek olmakla birlikte erkeklerden düşük olması, ülkemizde kızların erkeklere göre aileler tarafından aşırı korunmasıyla ilişkili olabilir.

Tablo 4'de YYKA grubundaki kız adölesanların psikolojik belirtiler yönünden daha çok risk altında oldukları görülmektedir. Benzer şekilde, Helsen, Vollebergh ve Meeus (2000) 12-24 yaş grubundaki adölesanlar üzerinde yaptıkları çalışmada da, kızların adölesan dönemde erkeklere göre daha fazla duygusal sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Kim'in (2003) yaptığı çalışmada da erkeklerin kızlara göre psikolojik sorunlarının daha az olduğu ve kızlarda depresyonun daha yüksek olduğu saptanmıştır. Heino ve arkadaşları (2001) ise yaptıkları çalışmada, depresyonun kız adölesanlarda erkeklerden daha fazla görülebileceğini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, adölesanlarda depresyona yönelik belirleyici faktörler arasında, her iki cinstede okuldaki başarı durumu ve sosyal destek eksikliği yer almaktadır (Heino, Rimpelä, Rantanen ve Laippala, 2001). Depresyona yönelik bu sonuçlar çalışmamızda araştırma grubundaki adölesanlar için de geçerlidir.

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların depresyon yönünden risk altında oldukları saptanmıştır (Tablo 5). Benzer şekilde Öntaş (1998), yetiştirme yurdundan ayrılmış ve yaş ortalaması 24.5 olan genç yetişkinlere Kısa Semptom Envanteri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğini uygulayarak yaptığı çalışmada, bu bireylerin kurum sonrası yaşantılarında da depresyon puan ortalamalarının (1.70) diğer psikolojik belirti puan ortalamalarından daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu durum, kurum bakımı alan adölesanların, farklı yetiştirme yurtlarında kalmış ve farklı yıllarda araştırma yapılmış olmasına karşın, depresyon yönünden risk altında olduklarını göstermektedir.

Kools (1999) yaş ortalaması 17.47 olan adölesanlarla yaptığı çalışmada, adölesanların koruma altında oldukları süreçte, başkaları tarafından aşağılandıklarını ve çevrelerinde sorunlu çocuk olarak algılandıklarını belirtmektedir. Kools (1999) bu adölesanların okul, akran ve komşuluk ilişkilerinde yaşadıkları olumsuzluklar nedeniyle sosyal izolasyon, içe kapanma ve gelecekle ilgili beklentilerinde azalma olduğunu saptamıştır.

Ayrıca Kools (1999) adölesanların diğer bireylerin yargılarından daha fazla olumsuz etkilenmek istemedikleri için, sorunları olduğunda kendi kendilerine çözmeye çalıştıklarını ve buna bağlı olarak psikolojik sorunlarının arttığını belirtmektedir.

Benzer şekilde bu çalışmada da, YYKA grubundaki adölesanların sorunları olduğunda profesyonel kişilerden değil de daha çok arkadaşlarından yardım aldıkları belirlenmiştir (Tablo 1). Bu sonuç doğrultusunda, adölesanların sorunlarının çözümünde yeterli profesyonel desteği alamadıkları için psikolojik sorunlarının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların sorunlarının çözümü için profesyonel yardıma gereksinimlerinin olduğu açıktır.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Sonuç olarak, yetiştirme yurdunda kalan adölesanların psikolojik yönden, ailesiyle yaşayan adölesanlara göre daha çok risk altında oldukları ifade edilebilir. Bu durum, yetiştirme yurdunda yaşayan adölesanlarla ilgili olarak geçmişte yapılan çalışmaların sonuçlarının uygulamaya yansımadığını ve burada yaşayan adölesanların sorunlarının devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle

YYKA grubundaki adölesanların benlik saygısı, psikolojik belirtiler ve özellikle depresyon yönünden belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve izlenmesi gereklidir. Ayrıca YYKA grubundaki adölesanlarda depresyonun ve diğer psikolojik belirtilerin azaltılması için, onların problem çözüme becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmaların yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Yetiştirme yurdunda kalan adölesanların hemşirelerden, psikologlardan ve diğer kurum personelinden gereksinim duydukları yardımı alabilmeleri için karşılıklı ilişkilerde güven duygusunun geliştirilmesi, onlara yeterli zaman ayrılması, problem çözüme becerilerinin geliştirilmesi ve akran destek gruplarının oluşturulması önemlidir. Hemşirelerin ve psikologların bu destek gruplarının yönetiminde aktif rol almaları ve adölesanlarla iletişimi sürekli olarak açık tutmaları gereklidir. Kurumda yaşayan adölesanların hemşireler ve psikologlar tarafından benlik saygısı ve psikolojik belirtiler yönünden belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve gerektiğinde psikiyatristlerden yardım alınması önemlidir. Ayrıca kurumun sunduğu hizmetin sonuçlarının değerlendirilmesi için kurumdan ayrılan adölesanların yaşamındaki başarılarının izlenmesi ve değerlendirilmesinin de gerekli olduğu düşünülmektedir.

Teşekkür

Bu araştırmayı desteklediklerinden dolayı Hacettepe Üniversitesi Araştırma Fonuna teşekkür ederiz. Proje numarası: HÜAF. 01. T03. 102.003.

Bu çalışmanın istatistik değerlendirilmesi sırasında biyo-istatistik uzmanı Sn. Dr. İlker Etikan'dan yardım alınmıştır.

Kaynaklar

- Aksayan, S., & Emiroğlu, O. N., (2002). Araştırma tasarımı. Erefe İ. (Ed). *Hemşirelikte araştırma ilke süreç ve yöntemleri*. (1. Baskı, s. 65-124). İstanbul: Odak Ofset.
- Bulut, I. & Duman N. A. (2001). Study about the abuse of institutionalized boys by their teacher. VIII. ISPCAN European Conference on Child Abuse and Neglect (Abstract Book). İstanbul. 24-27 August. 197.
- Bulut, I. (1995). Korunmaya muhtaç gençlerin sosyal grup çalışması gereksinimi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2 (2), 70-75.
- Butler, R. J., & Gasson, S. L. (2005). Self-Esteem/ self concept scales for children and adolescents: a review. *Child and Adolescent Mental Health*, 10 (4), 190-201.
- Carlson, K. L. (1996). Providing health care for children in foster care: a role for advanced practice nurses. *Pediatric Nursing*, 22 (5), 418-422.
- Cılga, İ. (1994). T. C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (1994). Yoksul gençlerin yaşam niteliğinin dinamiği. Gençlik ve yaşam niteliği. Yayın no: 126. (1. Baskı, s. 3-360). Ankara: Damla Matbaacılık.
- Coopersmith, S. (1986). *Self-esteem inventories. Consulting Psychologists*. (1st ed., pp. 3-38). California: Pres. Palo Alta.
- Courtney, M. E., Piliavin, I., Grogan-Kaylor, A., & Nesmith, A. (2001). Foster youth transitions to adulthood: a longitudinal view of youth leaving care, *Child Welfare League of America*, 80 (6), 685-717.
- Çetin, H. (2006). Koruma altındaki çocukların kayıt ve izlemi (Hemşirelerin ve diğer profesyonellerin görevleri). *Firat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1 (3), 100-111.
- Çetin, H. (2008). Korunmaya muhtaç çocukların bakımı nasıl olmalıdır? *Firat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3 (9), 141-156.
- Çuhadaroğlu, F. (2000). Ergenlik döneminde psikolojik gelişim özellikleri. *Katık Pediatri Dergisi*, 21 (6), 863-868.
- Derogatis, L. R. (1992). The brief symptom inventory (BSI): administration, scoring and procedures manual-II. (pp. 4-32) Minneapolis: Clinical Psychometric Research Inc.
- Guillon, M. S., Crocq, M. A., & Bailey, P. E. (2003). The relationship self-esteem and psychiatric disorders in adolescents. *European Psychiatry*, 18, 59-62.
- Heino, K. R., Rimpelä, M., Rantanen, P., & Laippala, P. (2001). Adolescent depression: the role of discontinuities in life course and social support. *Journal of Affective Disorders*, 64, 155-166.
- Helsen, M., Vollebergh, W., & Meeus, W. (2000). Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 29 (3), 319-335.
- Johnson, R. M., & Barth, R. P. (2000). From placement to prison: the path to adolescent incarceration from child welfare supervised foster or group care. *Children and Youth Services Review*, 22 (7), 493-516.
- Kim, Y. H. (2003). Correlation of mental health problems with psychological constructs in adolescence: final results from a 2 -year study. *International Journal of Nursing Studies*, 40, 115-124.
- Kools, S. (1999). Self-protection in adolescents in foster care. *Journal of Child And Adolescent Psychiatric Nursing*, 12 (4), 139-152.
- Kools, S. M. (1997). Adolescent identity development in foster care. *Family Relations*, 46 (3), 273-271.
- Kools, S., & Kennedy, C. (2003). Foster child health and development: implications for primary care. *Pediatric Nursing*, 29 (1), 39-46.
- Kutlu, M. (1998). Yetiştirme yurdu öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin incelenmesi. *Education and Sciences (Eğitim ve Bilim)*, 22 (110), 24-30.
- Lears, M. K., Guth, K. J., & Lewandowski, L. (1998). International adoption: a primer for pediatric nurses. *Pediatric Nursing*, 24 (6), 578-586.
- Mullis, A. K., Mullis, R. L., & Normandin, D. (1992). Cross-sectional and longitudinal comparisons of adolescent self-esteem. *Adolescence*, 27 (105), 51-61.
- Öntaş, C. Ö. (1998). Kurum bakımı deneyimi olan genç yetişkinlerin sosyal destek sistemi ve ruh sağlığı durumları, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Özdamar, K. (2003). SPSS ile biyoistatistik. (5. Baskı, s. 7-417). Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Polit D. F., & Hungler, B. P. (1997). *Essentials of nursing research methods, appraisal, and utilization*. (4th ed., pp. 8-395). Philadelphia: Lippincott-Raven.
- Smith C., & Black M. (1997). *European Conference on The Rights of Institutionalized Children*. Conference Report. Bucharest. UNICEF. Romania, 6-7 May, 5-45.
- Şahin, F. (1994). Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin benlik saygıları üzerine bir inceleme, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Şahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri (brief symptom inventory-BSI). Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 44-56.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (1998). T. C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı yetiştirme yurtlarında korunmakta olan gençlerin dağılımı (Resmi Yazı). Ankara. Eylül, 1-8.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu. (2001a). Yetiştirme yurtları ve korunmaya muhtaç gençlere yönelik hizmetler. Erişim: 09.02. 2001. <http://www.shcek.gov.tr>.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu. (2001b). Yetiştirme Yurtları ve Korunmaya Muhtaç Gençlere Yönelik Hizmetler Şubesi (Resmi Yazı), Ankara. 1-3.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (2001c). Yetiştirme Yurtları Müdürlüğü. 1999-2001 Şubat dönemi yetiştirme yurtlarının kapasitesi ve bakılan çocuk sayısı (Resmi Yazı), Ankara. 1-5.
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı (2001) Sekizinci beş yıllık kalkınma planı, çocuk özel ihtisas komisyonu raporu. (DPT: 2573- ÖİK: 586). Ankara. 41-75.
- T.C. Resmi Gazete (1995a). Çocuk haklarına dair sözleşme. (No: 22184). Ankara. 27 Ocak, 1-30.
- T.C. Resmi Gazete (1995b). Yetiştirme yurtlarının kuruluş ve işleyişine ilişkin yönetmelik (No: 22462). Ankara. 13 Kasım.
- Turan, N., & Tufan, B. (1987). Coopersmith benlik saygısı envanterinin (SEI) geçerlik-güvenirlilik çalışması. 23. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları (Kongre Kitabı). İstanbul. 14-18 Eylül, 816-817.
- Türkbay, T., Özcan, C., Doruk, A., & Uzun, Ö. (2005). Consequences of identity confusion on adolescents' psychiatric symptoms and self-esteem. *Psychiatry in Türkiye*, 7 (3), 92-97.